

Mirjana Vilke

Vilke-Mihaljević, *WAYS TO ENGLISH 2*, Školska knjiga, Zagreb, 1989.

Radni materijal *Ways to English 2* sadrži:

- udžbenik engleskog jezika za drugi razred (sedma godina učenja) usmjerenog obrazovanja
- radni priručnik za učenike uz udžbenik
- i kasetu.

Iako radnome materijalu *Ways to English 2* prethodi *Ways to English 1*, koji je trebao biti izrađen prema istoj koncepciji, u ovom ću tekstu govoriti o *Ways to English 2*, jer mi se čini da je mnogo čišći uzorak koncepcije koju želim ilustrirati. Kad sam, naime, prihvatila ponudu “Školske knjige” da sa suradnicima koje izaberem izradim udžbenik za šestu godinu učenja engleskog jezika, u kojem će se primjenjivati načela uspostavljena u nastavnom programu, nisam očekivala mnogo teškoća. Nova se koncepcija razlikovala od dotadašnjih – je li bolja ili lošija ustanovit će vrijeme – ali pretpostavka za njezinu realizaciju bila je da je svi sudionici u procesu stvaranja udžbenika, od koautora do recenzenata, razumiju i da u nju povjeruju. Budući da tako nisu mislili svi, rezultat predstavlja kompromis koji kao ni jedan kompromis ne može biti optimalno rješenje. Nadajmo se da će se to izmijenjenim izdanjem narednih godina ispraviti. Određeni broj nastavnika dočekao je udžbenik s neodobravanjem, čak i povikom, ne zbog toga što je on predstavljao kompromis između uobičajenog i drukčijeg, već zato što je bio drukčiji.

Nakon godinu dana rada s tim materijalom sila inercije je popustila kod nastavnika, pri izradi *Ways to English 2* postojeće dileme riješile su se na ovaj ili onaj način, a svi koji smo ostali na tom projektu nešto smo naučili, tako da je taj materijal krenuo i u tisak, a zatim se počeo upotrebljavati s mnogo manje problema, iako je predstavljao sasvim drukčiju koncepciju od onih prijašnjih i bio čišći od kompromisa. *Ways to English 1* na neki mu je način utro put. Je li taj materijal dobar ili loš, teško je reći bilo kome, čak i iskusnom nastavniku. Teme možda više odgovaraju jednima, a manje drugima, vježbe se čine jednima teške, drugima lagane, nekima dosadne, a nekima opet korisne, kao što to uostalom biva kod svakog radnog materijala. Jedino pravo mjerilo njegove uspješnosti mogli bi biti rezultati koje učenici postižu radeći s njim onako kako je to zamišljeno. Jedan je od razloga zbog kojih pišem ovaj članak i želja da sada, nakon nekoliko godina rada s tim udžbenikom, podsjetim nastavnike na osnovnu koncepciju prema kojoj je on napravljen. O koncepciji sam govorila – sadrži je nastavni program. Ali kao što rekoh, potrebno je razumjeti je, a onda u nju i povjerovati. Jer onaj nastavnik koji misli kako je nepotrebno da učenici sami kod kuće rade s priručnikom, ili onaj koji ne vjeruje da objašnjenja na materinskom jeziku mogu pomoći učeniku, zatim onaj koji smatra da nastavnik i dalje mora za učenike ostati glavni, pa možda i jedini izvor znanja, ili pak

onaj koji smatra da jezik treba učiti mehanički, neće moći uspješno upotrebljavati ovaj materijal.

Pogledajmo realizaciju koncepcije o kojoj smo govorili. Kao primjer neka posluži nastavna jedinica 5, *Once a Year*, koja govori o praznicima. Prolazeći kroz nekoliko tekstova upozoravat ćemo na koji smo način pokušali ostvariti načelo prema kojem nastava vodi komunikativnoj kompetenciji time što smo za rad u školi predvidjeli komunikativne vježbe, a za samostalni rad učenika kod kuće ostavljali objašnjenja vezana za pojedine aspekte kulture naroda kojima je engleski materinski jezik, karakteristike jezičnog sustava i vježbe s tim u vezi. Kad god smo smatrali bitnim, kontrastirali smo englesku i našu kulturu, odnosno jezik, upozoravajući na sličnosti i razlike. Udžbenik je napisan isključivo engleskim jezikom s pretpostavkom da će se u školi govoriti samo engleski, dok će učenicima kod kuće pomagati objašnjenja na materinskom jeziku koja se nalaze u priručniku. U A dijelu nalazi se sedam tekstova, a u B dijelu su četiri teksta (za dva i četiri sata tjedne nastave).

Prvi tekst – *What is a holiday?* Zadatak je da se tekst pročita, nakon čega se učenici upućuju na Priručnik u kojem su prevedene riječi uz komentare o njihovoj upotrebi, višestrukome značenju i tvorbi. Pošto su sami svladali onaj materijal koji doista treba razumjeti i naučiti, učenici se vraćaju udžbeniku u kojem se nalaze natuknice i pitanja za diskusiju, zadatak za pisanje kratkog izvještaja koji čitaju u razredu, pa anegdota o kojoj diskutiraju i koju povezuju s vlastitim iskustvom. Ako nastavnik svoje dragocjeno vrijeme u razredu posveti takvoj komunikativnoj djelatnosti, pošto su svi učenici kod kuće mogli proučiti jezični materijal koji će obrađivati u školi, svakako će imati više uspjeha i uključiti u interakciju više učenika, negoli da se je oslonio na onaj manji broj učenika koji uče engleski kroz druge izvore. Svi učenici imaju podjednaku priliku i mogućnost da kod kuće rade (a ne samo oni kojima roditelji mogu platiti dodatne satove) i svi učenici to znaju. Jedni će za rad kod kuće utrošiti manje vremena, a drugi više. Svi će oni imati priliku da razmisle o značenju pojedinih riječi i struktura, da ih usporede sa strukturama u vlastitom jeziku, jer se u Priručniku nalaze i dodatna objašnjenja i prijevodni ekvivalenti frekventnih fraza iz teksta koji se obrađuje. Tu se nalazi i vježba prijevoda s materinskog jezika na engleski jezik da bi se provjerilo jesu li učenici ispravno razumjeli značenje nekih riječi. Dođu li učenici na sat engleskog jezika s ovako "kognitivno" i "kontrastivno" obavljenim zadatkom, čiju su uspješnost mogli odmah sami i provjeriti pomoću rješenja svih jednoznačnih zadataka i vježbi, ostaje onaj ljepši dio posla što ga svaki nastavnik priželjkuje. To je razgovor u koji ima moralno pravo uključiti sve učenike, jer su svi imali podjednake mogućnosti da se za njega pripreme. Mislim da se i kaznene mjere u ovakvom sustavu rada lakše provode, jer je i nastavniku i učenicima jasno zašto su pojedinci kažnjeni lošom ocjenom.

U drugom tekstu, *A Letter to the Editor of an American Magazine*, prvi je zadatak čitanje s razumijevanjem (globalnim), nakon čega se učenici upućuju na *Priručnik* gdje su i opet prevedene i objašnjene riječi iz teksta. Dosta je bilo primjedaba na te prijevode riječi uz objašnjenje da se učenici na toj razini i u toj dobi "moraju moći" snalaziti sa standardnim rječnikom. Te su primjedbe svakako opravdane, iako je isto tako opravdana i činjenica da određeni broj učenika nikad neće pogledati u rječnik, štoviše, mnogi ga neće ni imati. A oni koji će u njega pogledati, često će između niza značenja izabrati pogrešno. Tako je u ovom slučaju pri izradi *Priručnika* pedagoški realizam nadvladao pedagoški idealizam koji nije uvijek dovodio do zavidnih rezultata, pa smo u rječnik nastojali uvrstiti sva ona

objašnjenja koja su nam se činila korisnima za učenike. Nakon tako proučenih riječi, učenici se s nastavnikom ili sami vraćaju na *Udžbenik* u kojem se od njih traži da usporede i odrede razlike običaja u vezi s jednim američkim praznikom i naših običaja. Smatrali smo da će ovakvim zanimljivim kontrastiranjem izvanlingvističkih, kulturoloških elemenata učenici spoznati sličnosti i razlike između dviju kultura. **Komunikativna igra** nakon toga namijenjena je radu u razredu u kojoj učenici pišu pisma i odgovore na pisma u vezi s tekstem, ali dok skupina čeka pismo ili odgovor na njega, upućuje se na *Priručnik* u kojem se nalaze vježbe za tvorbu i upotrebu riječi u tekstu. I tu je dakle isprepletana komunikativna aktivnost s radom koji je u osnovi kognitivan.

U trećoj je cjelini tekst kao dijalog snimljen na kaseti (**When and Where did it Happen?**). Slušanjem tog teksta vježba se razumijevanje. U komunikativnoj vježbi *Udžbenika* učenici transponiraju dijalog u indirektni govor, ali se prije toga upućuju na *Priručnik* u kojem se najprije objašnjavaju osobine indirektnog govora, a zatim se on uvježbava. Ponavlja se proces opisan u prethodnoj cjelini. Učenici mogu kod kuće naučiti ili ponoviti gradivo o kojem će govoriti u školi. Svi učenici, vjerojatno, neće moći odmah prihvatiti takav način učenja (dosad se strani jezik učio samo na satu), ali je potrebno uporno nastojati da se priviknu na takav način rada. Lako uključivanje u simulacije i igre potaknut će ih na takvo učenje.

Jedna od kontroverznih novosti u ovom materijalu bila su rješenja svih jednoznačnih vježbi. Mnogi su nastavnici, naime, smatrali da učenici neće raditi samostalno, već samo prepisati rješenja. Međutim, rješenja su uvedena zato da učenici provjere rezultate samostalnog rada kod kuće kako bi naučili određeno jezično gradivo, a nastavnik će to znanje dograditi koristeći se njime u stvarnoj komunikaciji s učenicima. Jedna se nastavnica čak žalila da vježbe iz *Udžbenika* i *Priručnika* ne može dati učenicima za školsku zadaću jer postoje rješenja pa, eto, nastavnicima se ni ovaj put nije pomoglo — oni moraju i dalje izmišljati kontrolne zadatke. Osim već spomenutog komentara da koncepciju treba najprije razumjeti, drugi komentar ovome nije potreban.

Čuo se i prigovor da gramatičke vježbe nisu kontekstualizirane, već se često u *Priručniku* nalaze vježbe prijevoda izoliranih rečenica. Nasuprot tomu, čulo se je da se modeli za ponavljanje gramatičkih struktura izvode iz samo jednog ili dva primjera u tekstu *Udžbenika*. Prigovori su opravdani, ali oni ne moraju nužno predstavljati nedostatak ovog materijala. U *Udžbeniku* se, naime, mahom nalaze autentični ili editirani materijali u kojima se ne može očekivati mnogo primjera iste gramatičke strukture. Tekstovi s tipiziranim strukturama karakteristični su za udžbenike na početnoj razini, pri prvom uvođenju i uvježbavanju neke strukture. Takvi tekstovi nisu u funkciji komunikacijskog pristupa i njima nije mjesto u šestoj ili sedmoj godini učenja. Ako ipak kroz priručnik i samostalno učenje omogućimo učenicima da ponove, odnosno da bolje nauče određenu težu strukturu jezika, onda je prirodno da se ona prezentira u izoliranim rečenicama u kojima je naglašena upravo ta struktura. Takve su vježbe samo sredstvo, a ne cilj, pa mi se čini normalnijim i svrsishodnijim da ih se prikaže u prvoj funkciji. Kontekstualizacija po svaku cijenu historijski se može povezati s reakcijom na dugu vladavinu gramatičko-prijevodne metode, u kojoj su izolirane rečenice bile pravilo. To je svakako bilo pogrešno, ali provoditi kontekstualizaciju u svakoj gramatičkoj vježbi u našem pristupu znači opet izmišljati papirnate i neprirodne situacije koje su daleko od autentičnih.

Još nekoliko riječi o upotrebi materinskog jezika. Osim spomenutih tekstova, u nastavnoj jedinici 5 nalaze se i tekstovi koji govore o Valentinovu, o proslavi Nove Godine u Škotskoj, o proslavi dolaska proljeća i Majčinog dana u Engleskoj i Americi i o svojevrsnom australskom prazniku nazvanom Moomba. O osnovnim karakteristikama tih praznika govori se u *Priručniku* na hrvatskom jeziku, jer je podatak o njima potreban učenicima samo kao informacija. Kratki tekstovi koji se obrađuju u *Udžbeniku* na engleskom jeziku, a govore o tim praznicima, ipak ih ne približavaju dovoljno učenicima. Nastavnik će odlučiti hoće li se informacijama iz *Priručnika* koristiti kao temeljem za komunikativne aktivnosti u razredu ili će one učenicima poslužiti za bogaćenje osobne kulture. I jedno i drugo je korisno i u skladu s intencijama nastave stranog jezika u našim školama.

Često se čuo prigovor da učenici ne žele kod kuće učiti strani jezik, da nemaju radnih navika, da ne upotrebljavaju priručnik, jer nisu motivirani za učenje engleskog jezika itd. Takva su reagiranja učenika naročito u onim sredinama u kojima nema tradicije njegovanja stranih jezika. Ali svaka tradicija negdje mora početi, a nastavnik će trudom i pravilnim pristupom učenicima mnogo pridonijeti tome.

Kratka šetnja kroz dio nastavnog materijala nazvanog *Ways to English 2* nije poduzeta kao EPP (*Udžbenik* je obavezan), već zbog objašnjenja osnovne koncepcije tog materijala.

Mislim da je koncepcija u našim prilikama ispravna i vjerujem u nju. Međutim, svaka dobra koncepcija može biti loše ostvarena. Ako je to slučaj s ovom koncepcijom, onda je to greška autora.

Ne razumije li nastavnik osnovne pretpostavke prema kojima je pisan udžbenik, pogrešno će ga upotrebljavati. Razumije li koncepciju udžbenika, a ne vjeruje u nju, svoj će negativni emocionalni naboj prenositi na učenike, a postignuti rezultati neće zadovoljavati.

U svakoj fazi izrade udžbenika – od koncepcije zacrtane nastavnim programom preko realizacije autora udžbenika do njegove primjene u razredu – može doći do pogrešnih koraka. Kada je riječ o ovim posljednjim, prilično smo bespomoćni, pa nam preostaje da učinimo sve što možemo i tako izbjegnemo pogreške u fazi za koju smo sami odgovorni.